DREPTUL LA UN MEDIU SĂNĂTOS ÎN JURISPRUDENȚA CtEDO

THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT IN ECtHR

Lilia CHIRTOACĂ,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.231.14:502.14 **https://doi.org/10.5281/zenodo.8358009**

Abstract. *In the European Convention of Human Rights, in the provisions of Article 8, the right to a healthy environment is not presented as a stand-alone right, but rather is encompassed within other protected elements. Jurisprudence in the field of the environment has developed mainly on the basis of the findings of the European Court. Therefore, although the European Convention does not explicitly refer to a right to a healthy environment, the Court's jurisprudence includes a variety of situations that trigger the application of Article 8, namely situations involving dangerous activities, which could seriously affect the life and health of people. Thus, according to ECtHR jurisprudence, states have an obligation to ensure to persons under their jurisdiction an adequate environment, unaffected by any form of serious pollution, which would endanger the life and health of persons or would infringe upon the right to private life.*

Keywords. *The jurisprudence ECtHR, healthy environment, the life and health of people, dangerous activities, any form of serious pollution.*

Dreptul la un mediu sănătos este consacrat în jurisprudența CtEDO prin interpretarea extinsivă a domeniului de aplicare a unor drepturi fundamentale prevăzute expres de dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului, precum dreptul la viață, dreptul la viață privată și de familie, dreptul la un proces echitabil, dreptul la libertatea de exprimare, dreptul la proprietate. Prin urmare, deși dreptul la un mediu sănătos nu se regăsește ca un drept explicit în Convenția europeană, jurisprudența Curții la acest subiect include o varietate de situații, precum în cazul activităților periculoase (de exemplu, teste nucleare), care ar putea afecta

direct și grav sănătatea persoanelor, cauza McGinley și Egan c. Regatului Unit, 1998, sau care ar aduce atingere vieții private. Astfel, potrivit jurisprudenței CtEDO, statele sunt obligate să asigure persoanelor aflate sub jurisdicția lor un mediu sănătos, neafectat de oricare forme de poluare gravă (nucleară, chimică etc.), care ar putea afecta grav sănătatea persoanelor sau ar aduce atingere vieții private.

Jurisprudența în domeniul mediului s-a dezvoltat în special pe baza constatărilor instanței europene, precum în cauza Guerra și alții c. Italiei, 1998, cauza López Ostra c.Spaniei, 1994, privind expunerea la poluare sau la un mediu ambiant periculos, în sensul că poluarea gravă a mediului poate afecta bunăstarea persoanelor și le împiedică să se bucure de casele lor într-un mod în care afectează negativ viața privată și de familie.

Obligația de a asigura protecția dreptului la viață.

Activități industriale și dezastre naturale previzibile. Aplicabilitate

Obligațiile pozitive ce le revin statelor de a asigura protecția dreptului la viață, în sensul de a lua măsuri adecvate pentru a proteja viața persoanelor, se aplică potrivit jurisprudenței CtEDO în contextul oricărei activități, care ar aduce atingere vieții private sau ar putea afecta grav și în mod direct sănătatea persoanelor. În această ordine de idei menționăm cauza Öneryıldız împotriva Turciei, în care Curtea a reținut că în aprilie 1993, din cauza acumulărilor de gaz metan într-un depozit de gunoi dintr-o suburbie a Istanbulului, s-a produs o explozie, care provocase o alunecare de teren ce a îngropat locuințele din apropiere și care a cauzat moartea a 39 de persoane, inclusiv nouă membri ai familiei reclamantului. Reclamantul se plîngea în special că nu au fost luate măsuri pentru a preveni explozia, în ciuda unui raport de expertiză care atrăsese atenția autorităților asupra necesității de a acționa preventiv, întrucît producerea unei explozii era foarte probabilă [1].

Potrivit jurisprudenței CtEDO, obligația pozitivă de a proteja viața se aplică a fortiori activităților industriale, care sunt periculoase prin însăși natura lor, unele dintre acestea menționăm: funcționarea unui depozit de gunoi menajer, rampă de gunoi neîmprejmuită, aflată la o distanță de 50 m de locuințe, ce expunea oamenii, animalele și mediul înconjurător la multiple riscuri, precum posibilitatea propagării a peste douăzeci de boli contagioase, precum și prin acumularea de gaz metan, la riscul de a interveni oricînd explozii cu consecințe deosebit de grave, cauza Öneryıldız împotriva Turciei, 2004; modul de gestionare a unui rezervor situat într-o regiune influențată de muson, inclusiv eliberarea apei într-o perioadă

de precipitații abundente, ce a provocat inundații în august 2001, cauza Kolyadenko și alții împotriva Rusiei, 2012; o serie de teste atmosferice ale armelor nucleare efectuate de autorităţile britanice pe Insula Crăciunului la sfârșitul anilor 1950, timp în care a fost expus la radiații personalul militar, cauza L.C.B. c. Regatului Unit, 1998, după cum s-a menționat în Brincat și alții c.Maltei, 2012, § 80; emisii toxice de la o fabrică de îngrășăminte, cauza Guerra și alții c. Italiei, 1998, cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014; expunerea la substanţe toxice la un loc de muncă condusă de o corporație deținută și controlată de guvern, cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014 și altele [2].

Obligația de a proteja viața se aplică de asemenea, unde dreptul la viață este amenințat de un dezastru, iar pericolul este iminent și clar identificabil, precum, alunecări de noroi care au ucis mai multe persoane în Rusia în iulie 2000, cauza Boudayeva și alții c. Rusiei, 2008; cutremurul care a ucis și rănit mii de persoane în Turcia în august 1999, cauza M. Özel și alții c. Turciei, 2015.

Aplicarea articolului 2 din Convenția europeană în domeniul mediului

În domeniul mediului, ca și în alte sfere, articolul 2 se aplică nu doar în cazurile în care acțiunile sau inacțiunile din partea autorităților statului au dus la moartea unei persoane, dar și unde nu au fost înregistrate persoane decedate, însă viața unei sau mai multor persoane a fost în mod evident expusă unui risc „grav", „real și imediat", cauza Kolyadenko și alții c. Rusiei, 2012; cauza Boudayeva și alții c. Rusiei, 2008; cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014 ; cauza Fadeyeva c. Rusiei, 2003; cauza Ledyayeva și alții c. Rusiei, 2004. De asemenea se impune de analizat și faptul dacă autoritățile au știut sau ar fi trebuit să cunoască la acel moment, că reclamantul a fost expus unui pericol de moarte, cauza Öneryıldız c. Turciei, 2004; cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014.

În contextul activităților periculoase, în lipsa unui risc letal, (ce rezultă în inaplicabilitatea articolului 2), situația poate fi evaluată în conformitate cu articolul 8, în cazul în care viața privată sau de familie a fost afectată. Curtea a ajuns la această concluzie în cazul persoanelor care au fost expuse la azbest, dar nu au dezvoltat nici o boală sau afecțiune care pune viața în pericol, cauza Brincat și alții c. Maltei, 2014.

Principii. Conținutul obligației pozitive de a proteja viața

Potrivit jurisprudenței CtEDO elementul de fond este exprimat *prin instituirea unui cadru legislativ și administrativ* conceput în sensul *de a preveni* și *descuraja în mod eficient amenințările la adresa dreptului la via-*

ță. Prin urmare, instanța europeană urmează să analizeze dacă, având în vedere împrejurările cauzei, statul a întreprins în mod responsabil tot ce a fost posibil, *pentru a preveni* ca viața reclamantului să fie „în mod evitabil pusă în pericol", cauza L.C.B. c. Regatului Unit, 1998. Deși, în anumite circumstanțe specifice, chiar și în lipsa prevederilor legale relevante, obligații pozitive ar putea fi în practică, a priori, totuși, îndeplinite.

Reglementări preventive

În contextul activităților periculoase, un accent deosebit, potrivit jurisprudenței CtEDO, trebuie pus pe reglementări orientate către particularitățile activității, în special în ceea ce privește nivelul de risc pentru viețile umane. În această ordine de idei, astfel de reglementări preventive ar trebui să guverneze acordarea de licențe, înființarea, funcționarea, securitatea și supravegherea activității. De asemenea, se impune ca toți cei interesați să ia măsuri practice pentru a asigura protecția efectivă a persoanelor a căror viață ar putea fi pusă în pericol de către riscuri inerente.

Dreptul publicului la informare

Reglementările preventive trebuie, în special, să garanteze *dreptul publicului la informare,* permițându-i astfel să evalueze riscurile la care se expune.

În sfera activităților periculoase și previzibile în caz de dezastre naturale, acest drept la informare este exprimat prin obligația statelor de a furniza imediat informațiile relevante persoanelor expuse unui risc mortal, cauza L.C.B. c. Regatului Unit, 1998.

Reglementările preventive trebuie să prevadă, de asemenea, proceduri adecvate, adaptate aspectelor tehnice ale activităților în cauză, care să permită determinarea eventualelor erori ce s-ar produce pe parcursul derulării lor, precum și a persoanelor responsabile [3], cauza Öneryıldız c. Turciei, 2004; Boudayeva și alții c. Rusiei, 2008. Astfel, reglementările menite să protejeze viețile oamenilor nu trebuie doar să existe și să fie adecvate, dar să fie efectiv respectate de toate autoritățile statului, cauza Öneryıldız c. Turciei, 2004.

Marja de apreciere de care beneficiază statele

Potrivit jurisprudenței CtEDO, alegerea măsurilor specifice este un aspect care intră în marja de apreciere a statului, deoarece există diferite căi de asigurare a drepturilor Convenției. Prin urmare, în cazul în care statul nu a aplicat o anumită măsură prevăzută de legislația internă, totuși poate să-și îndeplinească datoria pozitivă prin alte mijloace, deoarece o povară care poate fi imposibilă sau disproporționată nu trebuie din start impusă

autorităților fără a analiza asemenea circumstanțe precum, alegerile operaționale care trebuie întreprinse privind prioritățile și resursele.

Pentru a analiza și evalua dacă statul pîrât și-a respectat obligația pozitivă în temeiul articolul 2, Curtea trebuie să ia în considerare circumstanțele particulare ale cazului, cum ar fi cele interne, legalitatea acțiunilor sau inacțiunilor autorităților, a procesului decizional intern, inclusiv a investigației și studiilor adecvate și complexitatea problemei, mai ales acolo unde este conflictuală [4].

Dezastre naturale previzibile

În sfera ajutorului de urgență, statul este direct implicat în protecția vieții umane prin atenuarea pericolelor naturale, în măsura în care circumstanțele cazului indică clar iminența unui pericol natural care poate fi clar identificat și mai ales se referă la o calamitate recurentă care afectează o zonă distinctă cu locuințe umane, cauza Budayeva și alții c. Rusiei, 2008.

Astfel, sfera obligațiilor pozitive ce le revin statelor în circumstanțe particulare depinde de *originea amenințării* și de măsura în care riscul este susceptibil la atenuare. Curtea a subliniat în special sfera marjei de apreciere a statului este în cazul ajutorului de urgență în legătură cu un eveniment meteorologic, deoarece astfel de evenimente sunt dincolo de controlul uman, din aceste considerente nu trebuie impus autorităților o povară imposibilă sau disproporționată indiferent de alegerile operaționale pe care trebuie să le facă în ceea ce privește prioritățile și resursele [5].

Obligații procedurale ale statelor impuse de art. 2 din Convenție

Sistemul judiciar național trebuie să prevadă o anchetă aprofundată, independentă și imparțială, o procedură care îndeplinește anumite standarde minime în ceea ce privește eficacitatea, cu asigurarea faptului că se vor aplica pedepse penale, în cazul în care se pierd vieți ca urmare a unei activități periculoase, dacă acest lucru este justificat de constatările anchetei. În astfel de cazuri, autoritățile competente trebuie să acționeze cu diligență și promptitudine exemplară, trebuie să inițieze rapid cercetări capabile, în primul rând, să constate împrejurările în care s-a produs incidentul, dacă a avut loc și eventualele deficiențe în funcționarea sistemului de reglementare și, în al doilea rând, analiza acțiunilor autoritățile statului implicate, în lanțul evenimentelor, cauză Öneryıldız c. Turciei, 2004.

Scopul esențial al unei astfel de investigații este de a asigura aplicarea efectivă a legislației interne care protejează dreptul la viață, inclusiv în

situațiile în care sunt implicate autoritățile statului, cauza M. Özel și alții c. Turciei, 2015.

Astfel, instanța europeană a remarcat că jurisdicțiile naționale competente nu trebuie, sub nici un motiv ”să se arate dispuse a lăsa nepedepsite eventuale atingeri aduse dreptului la viață”; aceasta apare ca o condiție indispensabilă a menținerii încrederii publicului în sistemul judiciar național și asigurării respectării statului de drept și prevenirii oricăror aparențe de tolerare a unor acte ilegale [6], cauza Öneryıldız c. Turciei, 2004; Boudayeva și alții c. Rusiei, 2008; M. Özel și alții c. Turciei, 2015.

Referințe bibliografice:

1. Mediul și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Fișier tematic. decembrie 2019 [on-line]: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_RON.pdf

2. Guide to the case-law of the European Court of Human Rights. Environment. Updated on 31 August 2022. [on-line]: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Guide_Environment_ENG-1.pdf

3. Corneliu Bîrsan, Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. București. 2010, p.92

4. Guide to the case-law of the European Court of Human Rights. Environment. Updated on 31 August 2022. [on-line]: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Guide_Environment_ENG-1.pdf

5. Ibidem,

6. Corneliu Bîrsan, Op.cit., p.93